

הכל יודוך

The simple style of פיוט found in הכל יודוך is reminiscent of the simple style of פיוט found in חי נשמת כל חי confirming that the two were composed in the same era:

הכל יודוך,
 והכל ישבחוך,
 והכל יאמרו, אין קדוש כ-י.
 הכל ירוממוך סלה,
 יוצר הכל ...
 ארון עזנו,
 צור משגבנו,
 מגן ישענו,
 משגב בעדנו.

אין כערכך (1) ואין זולתך (2), אפס בלתך (3), ומי דומה לך (4).
 (1) אין כערכך, י-י א-להינו, בעולם הזה,
 (2) ואין זולתך מלכנו לחיי העולם הבא.
 (3) אפס בלתך גואלנו לימות המשיח,
 (4) ואין דומה לך מושיענו לתחית המתים.

The last section of the פיוט contains an unusual style of composition rarely seen in פיוטים; i.e. the section begins with a line each part of which is expounded upon in the subsequent lines. The line of אין כערכך ואין זולתך, אפס בלתך, ומי דומה לך is not found in נוסח רומניא which we reproduced in last week's newsletter.

The Ashkenazic and Sephardic versions of this paragraph contain two important variations. In the Sephardic version, the פסוק of מלאה, מלאה עשית, כלם בחכמה עשית, מה רבו מעשיך י-י, כלם בחכמה עשית, מלאה הארץ קנינך המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים, ובטובו which follows the opening line of מה רבו מעשיך י-י, כלם בחכמה עשית, מלאה הארץ קנינך on weekdays while in שבת while in the Ashkenazic version, the פסוק is omitted on שבת. Second, in the Sephardic version, the line of אין ערוך לך אין כערכך ואין זולתך, אפס בלתך, ומי דומה לך is presented as אין ערוך לך מה רבו מעשיך י-י, כלם בחכמה עשית, מלאה הארץ קנינך. Why in נוסח אשכנז is the פסוק of מה רבו מעשיך י-י, כלם בחכמה עשית, מלאה הארץ קנינך omitted on שבת? That was a very hard question to answer simply because only one of the several hundred books found in the Bar Ilan digital library contained the question. The question was asked by the בני יששכר:

בני יששכר¹ מאמרי השבתות מאמר ז – תפלות שבת – בברכת יוצר, הנה נוסח אשכנז שמדלגים בשבת פסוק מה רבו מעשיך י-י וכו' שאומרים בימות החול, ונראה לי טעמם, מה רבו מעשיך ה' הכונה על מעשה בראשית שנבראו בימות החול, מה שאין כן ביום השבת שבת וינפש. ונוסח ספרד לאומרו גם בשבת וכן הוא מנהג רבותינו על פי נוסח האריז"ל, ונראה לי טעם נכון למנהג הספרדיים לאומרו בשבת והוא בדרך חידוד, דהנה יש להתבונן בפירוש הפסוק מלאה הארץ קניניך [תהלים קד כד] מה יש קישור בזה לרישא דקרא מה רבו מעשיך י-י, ונראה לי לפרש על דרך מה שכתב בספר בירך יצחק בפסוק אם בחקותי תלכו וכו' ונתתי גשמיכם בעתם [ויקרא כו ג], ופירשו בו בלילי שבתות [תענית כג א], ולעיל מיניה כתיב את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו וגו', ופי' הרב הנ"ל הסמיכות על פי מה שאמרו במדרש דשאל הוא מינא איך הקב"ה מוריד גשמים בשבת דהוה הוצאה מרשות לרשות (והשי"ת כביכול מקיים התורה), ואמרו לו כל העולם כולו של הקב"ה (הוא) הוה כמטלטל בהצירו [ב"ר פי"א ה],

Translation: For the first Bracha of Kriyas Shema on Shabbos morning, Birchas Yotzer, Nusach Ashkenaz omits the verse: Mah Rabu Ma'Asecha Hashem which they include on weekdays. It appears to me that they do so because the verse is a reference to the acts of creation that were performed during weekdays. In their opinion, it is inappropriate to recite that verse on Shabbos, a day on which G-d rested from creation. The practice within Nusach Sefarad to recite that verse on Shabbos follows the custom of the AR"Y. It appears to me that they base their practice on an insightful interpretation of the verse: Mah Rabu Ma'Asecha. Let us consider the wording of the verse. It ends with the words: the world is full of your transactions (Tehillim 26, 3). What is the connection between the words at the end of the verse to the words at the beginning of the verse: G-d how great are Your creations. I would explain the link between the parts of the verse in the same manner as the following: The Sefer Yerech Yitzchok explains the two parts of the verse (Va'Yikra 26, 3): If you follow My directives etc., I will bring rain at the appropriate time. What is considered the appropriate time? Friday nights (Taanis 23, 1). The Torah presents the following verse before that verse: You shall keep My Shabbos and You shall fear My holy places. The Sefer Yerech Yitzchok explains the link between the two parts of the verse as follows: we find in a Midrash that a heretic asked: how can G-d cause rain to fall on Shabbos; is it not like carrying (throwing is also prohibited) for one domain to another domain (assuming that G-d keeps the Torah). They answered the heretic by saying that since G-d is the owner of the whole world, it is all deemed to be one domain and G-d is carrying within His own home (Bereishis Rabbah, 11, 5)

והנה הקשו על זה על פי מה שאמרו במדרש כשחרב בית המקדש השליך (כביכול) הקב"ה גט פטורין לכנסת ישראל (לא ראיתי המדרש הזה אבל מצאתיו בספרי המחברים [עי' איכ"ר פ"א ג']), והקשו על זה דכיון דכל העולם כולו של הקב"ה אין הגט קונה ברשותו, ותיירצו דכביכול השי"ת הקנה לכנסת ישראל מקום בחצרו, והנה לפי זה אסור להוריד גשמים בשבת, על פי הדברים האלה פירש הרב הנ"ל קישור הפסוקים הנ"ל, את שבתותי תשמורו ומקדשי

1. Rabbi Zvi Elimelech Shapira of Dinov who was born in 1785. He was a close disciple of Rabbi Ya'acob Yitzchac Horowitz, the Chozeh (Seer) of Lublin, and other great Chassidic leaders. He served as rabbi of a number of Polish Jewish communities, the last ones being Munkatch and Dinov. He became a Chassidic leader in 1815.

להבין את התפלה

תיראו, יהיה לכם מורא שמים שלא יתחרב בית המקדש על ידכם, אם בחקותי תלכו וכו' ולא יחרב בית המקדש ולא אתן לכם גט פטורין ולא אצטרך להקנאת מקום ואז כל העולם כולו חצרי, ועל כן ונתתי גשמיכם בעתם היינו בלילי שבתות, מה שאין כן בהיפך הם וחלילה...

Translation: That answer was challenged based on what we find in a Midrash that after the Beis Hamikdash was destroyed G-d threw a writ of divorce at the Jewish people (I did not see the actual Midrash but I found a reference to it in the Books of the Michabrim.) They asked the following question about that Midrash: since the whole world is owned by G-d, the divorce decree was ineffective since it was delivered within property owned by G-d. They answered that challenge by answering that G-d carved out a part of His domain and designated that part as the property of the Jewish people. That answer poses a problem because it re-opens the question of how G-d can cause rain to fall on Shabbos on behalf of the Jewish People if the Jewish People live within their own domain. Is that not an example of carrying from one domain to another on Shabbos? Because of that issue, the Rabbi explained the link between the verses as follows: My Shabbos You shall keep and and My Mikdash you shall fear. Provided that you keep fear of Heaven uppermost in your minds, the Beis Hamikdash will not be destroyed and I will not have to serve you with a divorce decree and will not have to carve out a part of My domain and place the Jewish people within it. Under those circumstances, the world as a whole remains within G-d's domain and G-d can provide rain on Shabbos. If you do not keep fear of Heaven uppermost in your minds, all the subsequent problems will arise.

ומעתה יתבאר הפסוק מה רבו מעשיך ד' וכו', רהנה אמרו במדרש שאל ההוא מינא מפני מה הקב"ה מוריד גשמים בשבת, הנה קשה למה דוקא שאל על ירידת גשמים ולא על כל המלאכות הנעשים בשבת בכח היוצר כל הוא אלקינו? ופירשו, דעל כל המלאכות לא קשה מידי דהרי כתיב כולם בחכמה עשית, בראשית בחוכמתא, אם כן לגבי קוב"ה כביכול כל המלאכות מיקרי חכמה ואינה מלאכה ומותר לעשותן בשבת אבל מלאכת ההוצאה אינה מלאכה (וכמו שאמרו רז"ל הוצאה מלאכה גרועה היא [שבת ב א]) ואעפ"כ התורה אסרה, יקשה שפיר האיך הש"י מוריד גשמים בשבת שהיא הוצאה מרשות לרשות, והנה התירוץ הוא דכל העולם כולו הוא חצרו ומותר לטלטל בחצרו, ואם תאמר הלא על כרחך כשהלכו ישראל בגלות הנה נתן להם גט ועל כרחך יוצרך לומר שהקנה להם מקום [בחצירו], זה להד"ם, דמעולם לא הקנה להם מקום והגט אינו גט ולא היה הדבר אלא לאיים, וזהו מה רבו מעשיך ד' (אפילו בשבת, כי) כולם בחכמה עשית (חכמה ואינה מלאכה ומותר לעשות בשבת, וגם ההוצאה שהיא ירידת גשמים מותר בשבת אצלו ית"ש, כי) מלאה הארץ קניניך (ומעולם לא הקניתי רשות והוה הכל חצירו וכנ"ל), לפי זה נחמד ונעים לומר זה הפסוק בשבת כנוסח הספרדיים.

Translation: Based on the foregoing we can explain the verse of Mah Rabu Ma'Asecha Hashem etc. The Midrash relates how the heretic asked on what basis can G-d provide rain on Shabbos. Let us ask a question about that Midrash: why did the heretic only ask about rain falling; why did the heretic not question other acts of creation that occur naturally on Shabbos through G-d's control. The answer to that question is that the other activities that G-d controls are done through thought, as the verse relates: all of

them You created through thought. As a matter of fact, all activities performed by G-d occur as a result of thought and not by action except for carrying which involves no work (yet our Sages declared that carrying is one of the most egregious violations of Shabbos). Despite not being work, the Torah still prohibited carrying. That is why the heretic asked about rain which involves an offshoot of carrying; i.e. throwing from one domain into another. They answered that question by saying that all of the world is owned by G-d and is considered a single domain. As a result, G-d can throw from one part of His domain into the other. You may then ask: when the Jews went into exile, did G-d not give them a divorce decree. If so then you must say that G-d carved out a domain for the Jewish people so that G-d could give the Jewish people a divorce decree. In truth, G-d did not carve out a part of His domain for the Jewish people and G-d did not give the Jewish people a divorce decree and the verses were meant to be a warning to the Jewish people. That explains the verse: How great are Your creations (even on the Sabbath) because You created them through thought (which is not considered work on Shabbos and even the production of rain is not prohibited for G-d) because all of the world is owned by G-d and is deemed to be a single domain and G-d has not carved out a section where the Jewish people reside. According to this interpretation, it is very appropriate to recite the verse of Mah Rabu Ma'Asecha on Shabbos as is the practice in Nusach Sefarad.

We can bolster the explanation given by the בני יששכר to justify the position of נוסח אשכנז with the following:

בית הבחירה למאירי מסכת ברכות דף נד עמוד ב – וכן שאפשר בקצתן של אלו ליפטר
בנסח אחר שלא בברכה כמו שמצינו ברבן גמליאל שבירך על אשת טורנוס רופוס מה רבו
מעשיך ה' והיא ברכת הרואה בריות טובות אלא שפטר עצמו בכך מצד שאינן ברכות
קבועות כל כך.

Translation: It may be possible to fulfill the obligation to recite a Bracha in response to witnessing a creation of G-d by reciting a Bracha that does not contain G-d's name nor contains the word: Baruch. For example, the Gemara relates how Rabban Gamliel upon seeing the wife of Turnus Rufus recited the verse of: Mah Rabu Ma'Asecha Hashem. Rabbi Gamliel was obligated to recite the Bracha that one says upon seeing a beautiful creation but chose to fulfill his obligation by reciting the verse of Mah Rabu Ma'Asecha Hashem. He was able to do so because Brachos that are recited upon seeing a creation of G-d are Brachos that are not recited regularly.

The מאירי points out that the פסוק of 'מה רבו מעשיך ה' serves as a ברכה that one can say when seeing a creation of G-d including a beautiful person. The purpose of the פסוק in the first ברכה of קריאת שמע may be similar; i.e. acknowledging the beauty of the מאורות, the sun and moon which G-d created. We may not want to recite that ברכה on a day when no part of creation took place.

That נוסח אשכנז includes the words: אין כערוך instead of אין ערוך appears to have been an internal change. The מחזור ויטרי, the forerunner of נוסח אשכנז presents the line with the words: אין ערוך. The רוקח who was one of the חסידים אשכנז and lived soon thereafter

להבין את התפלה

already changed the line to: אין כערכך:

פירושי סידור התפילה לרוקה [צ] הכל יודוך עמוד תקב-אין כערכך, אין ערוך אליך בכל בריותיך.

Translation: None can be compared. None of Your creations are comparable to You.

A question that has been posed and answered by many concerns the manner by which to differentiate between the terms: תחית המתים and ימות המשיח, עולם הבא that are found in the last lines of הכל יודוך. Here is one attempt to explain the difference:

ספר העיקרים מאמר ד' פרק לא'-וממה שנזכר בתפלת יוצר של שבת ארבעה לשונות מתחלפים לקבול השכר יראה שהם ארבעה מיני שכר על דרך שכתבנו, שאמרו אין ערוך לך ואין זולתך אפס בלתך ומי דומה לך, ופירשו מיד אלו הארבע לשונות על הארבעה זמנים החלוקים לארבעה מיני השכר, ואמרו אין ערוך לך ה' א-להינו, בעולם הזה, ואין זולתך מלבנו, לחיי העולם הבא, ואלו הן השני זמנים הכוללים לקבול השכר, ואחר כך פירשו מבחר השכר שבעולם הזה שהזכיר ראשונה, ואמרו אפס בלתך גואלנו, לימות המשיח, ואחר כך מבחר השכר שבעולם הבא אחר המות שהוא בתחית המתים, והזכיר אחר העולם הזה העולם הבא לפי שהוא בא מיד אחר המות לכל אחד ואחד קודם ימות המשיח ותחית המתים. וזה מסכים יותר לדעת הרמב"ם ז"ל, שאם כדברי הרמב"ן ז"ל היה לו להזכיר גן עדן אחר העולם הזה, שהיא המדרגה הבאה אחר העולם הזה, ולא חיי העולם הבא, שהיא האחרונה שבמדרגות לפי דבריו, אבל אחר שלא הזכיר גן עדן כלל יראה שלשון עולם הבא כולל כל המדרגות הבאות לאדם אחר המות, והזכיר חיי עולם הבא שהיא הנבחרת שבכולן:

Translation: In the Bracha of Yotzer we find four related terms that concern the reward we receive.

According to what we have written they represent four different types of reward. We say: Ain Aroch Lecha . . . Oo'Mi Domeh Lach. Then we explain each part of that line: Ain Aroch . . . Ha'Olam Ha'Bah. Each term represents periods in which one accumulates his reward. Then we explain the reward for each; for what is accumulated in this world, the reward is Yimos Ha'Moshiach; for what is accumulated in Olam Ha'Bah, the reward is Techiyas Ha'Meisim. We mention Olam Ha'Bah just after mentioning this world because Olam Ha'Bah is what comes just after we depart from this world and occurs before Yimos Ha'Moshiach and Techiyas Ha'Maisim. This order conforms with the order suggested by the Rambam. If we were following the order suggested by the Ramban, we would have included the term: Gan Eden as occurring just after this world because according to the Ramban it is what occurs after this world. In his opinion it is not Olam Ha'Bah that follows this world. Olam Ha'Bah is the last of what occurs according to the Ramban. However since Gan Eden is not mentioned one can still explain the order as following the opinion of the Ramban by explaining that the term: Olam Ha'Bah was meant to include all the stages that occur after this world. The term: Olam Ha'Bah was chosen because it is the most favorable stage of them all.

SUPPLEMENT

An Important Difference Between מנהג ארץ ישראל And מנהג בבל

I hope to have an opportunity one day to explore in greater detail how the development of the סידור can be divided into five distinct periods of development: the period of the משנה/תוספתא, the period of the גמרא, the period of the גאונים, the period of the ראשונים and lastly, the period after the death of the אר"י. The information contained in the משנה/תוספתא clearly reflects מנהג ארץ ישראל. The גמרא has to be studied carefully in order to recognize that which reflects מנהג ארץ ישראל and that which reflects מנהג בבל. In the period of the גאונים, we witness efforts by the גאונים in בבל to discourage those who continued to follow מנהג ארץ ישראל. During the last two periods in the development of the סידור, the conflict between the מנהגים is no longer evident because מנהג בבל gained the upper hand (except that נוסח רומא contains some substantial links to מנהג ארץ ישראל and some aspects of נוסח אשכנז reflect מנהג ארץ ישראל as well).

What prompted this discussion is an important article that was authored by Professor Uri Ehrlich and recently published in Volume LXXVIII Number 2 of Tarbitz, A Quarterly for Jewish Studies, published by the Jewish Studies Department of Hebrew University. The title of Professor Ehrlich's article is: קריאת פסקאות מעשה בראשית ומזמור שיר של יום, בסידור הקדום על פי ממצאים חדשים מן הגניזה הקהרית, Ma'aseh Bereishit and Shir Shel Yom in the early Siddur: New Finds From the Cairo Geniza. Professor Ehrlich found evidence that a section of the Torah portion of creation and the Psalm of the Day were recited each day in ארץ ישראל during the period of the גאונים. The significance of his find relates to the fact that both those activities, reading a portion of the Creation Story and the Psalm of the day, each day, were activities that we can confirm took place in the בית המקדש. The מעמדות read a portion of the Creation Story and the לויים sang the Psalm of the day each day. The fact that those activities were part of מנהג ארץ ישראל but were not part of מנהג בבל reinforces a thesis we have encountered before; i.e. that in ארץ ישראל, they tried to replicate as many activities that took place in the בית המקדש as they could, while in בבל they discouraged any activity that appeared to be an attempt to replicate what took place in the בית המקדש. This theological debate is strongly reflected in the differences in the wording of שמונה עשרה according to each מנהג. The version of שמונה עשרה that was recited in ארץ ישראל was almost entirely a prayer for the re-establishment of the בית המקדש while the version recited in בבל was reworded to include requests for personal needs. A current practice that clearly reflects an activity that took place in the בית המקדש and which was not discouraged is the installation of a נר תמיד in every synagogue.